

Savinen lapsuus

Lasten valmistamat saviastiat Rääkkylän Vihin kivikautisessa keramiikka-aineistossa

Artikkelissaan *Where have all the children gone? The archaeology of childhood* amerikkalainen arkeologi Kathryn Kamp (2001a) haastaa lukijan kuvittelemaan jotakin hyvin tuntemaansa kylää asukkaineen, rakennuksineen, äänineen ja toimineen. Kampin mukaan useimpien mieleen maalatussa kylässä hyörivät myös lapset. Lapset näkyivät myös kansakoulun esihistorian kuvatauluissa ja edelleenkin muinaista elämää käsittelevien populaariteosten kuvituksissa (esim. Huurre 1998; Purhonen & Miettinen 2006). Ja kun lapsia säännöllisesti käsitellään myös etnografisessa kirjallisuudessa, on vain ihmeteltävä, mikseivät lapset sitten näy tutkimuksissamme arkeologisista aineistoista? Sitä on Kampin artikkelin lisäksi kyselty useissa varhaisemmissakin artikkeleissa, joiden otsikoilla jo pyritään havahduttamaan lukijaa arkeologisen tutkimuksen vajavaisuudesta: ”Where are the children?” (Sofaer Derevenski 1994), ”Unohdetut vai kadonneet?” (Söyrinki-Harmo 1992), ”Barn, finns dom?” (Knutsson 1983). Nykyään onkin jo kliseistä todeta, ettei esihistorian lapsiin ole kiinnitetty riittävästi huomiota.

Vaikka lapsia on niiden merkitykseen nähden käsitelty aivan liian vähän, eivät suomalaisetkaan arkeologit ole lapsia tyystin unohtaneet. Rautakauden kalmistojen osalta varsinaisesti lapsiin kohdistuvia tutkimuksia ovat tehneet Leena Söyrinki-Harmo (1992) ja Raija Ylönen-Peltonen (1999). Keskiaikaisia leikkikaluja ja niiden kautta hahmottuvaa kuvaa lapsuudesta on puolestaan tutkinut Kirsi Luoto (2004). Kivikauden tutkimuksissa lapset ovat kuitenkin tulleet selvästi satunnaisemmin esille. Kristiinankaupungin Rävåsenin isketystä kiviaineistosta Esa Hertell ja Mikael A. Manninen (2005) mainitsevat lapsen kivityöstön harjoittelusta kertovan maasälpäytimen. Ohimennen on myös pohdiskeltu mahdollisuutta, että esimerkiksi osa pienikokoisista työkaluista ja savi-idoleista olisi lasten leluja.

Tarkoitukseni on tällä artikkelilla osallistua kivikauden lapsia ja heidän materiaalista kulttuuriaan koskevaan keskusteluun esittelemällä Rääkkylän Vihin kampakeräamisen ajan asuinpaikan saviastia-aineistoon kuuluvia astioita, jotka olen tulkinut lasten valmistamiksi. Sitä ennen luon lyhyen katsauksen siihen, mitä annettavaa lasten materiaalisesta kulttuurin tutkimuksella voi olla menneitä kulttuureja tutkivalle arkeologille. Lisäksi tarkastelen sitä, miten lasten valmistamia saviastioita voidaan erottaa löytöaineistosta.

Lapset arkeologisessa tutkimuksessa

Arkeologisessa tutkimuksessa lasten olemassaolosta menneisyyden yhteisöissä muistuttivat pitkään vain lasten hautaukset sekä harvat ja satunnaiset lasten leluiksi tulkitut esinelöydöt (Lillehammer 1989: 96; Sofaer Derevenski 1994: 7–8). Genderarkeologian nousun myötä 1970-luvulla myös lapsista alkoi tulla yhä enemmän muinaistutkimusta kiinnostava aihe. Skandinaavinen arkeologia oli lastenkin tutkimuksen osalta edelläkävijöitä, sillä yksi siteeratuimpia tutkijoita on ollut norjalainen Grete Lillehammer, joka ajoi lasten asiaa jo artikkeleissaan jo 1970–80-lukujen taitteessa (Lillehammer 2000: 17). Kuitenkin vasta englanniksi ilmestynyt artikkeli *A child is born. The child's world in an archaeological perspective* (1989) sai laajempaa huomiota Skandinavian ulkopuolella. Hiljalleen käyntiin lähtenyt arkeologista lapsuudentutkimusta on sittemmin vauhdittanut arkeologien voimistunut kiinnostus yksilöön, identiteettiin ja toimijuuteen (Kamp 2005: 166).

Syitä arkeologien osoittamaan kiinnostuksen puutteeseen lapsia ja lapsuutta kohtaan on pohdittu paljon. Genderarkeologia nosti esiin arkeologian sukupuolittuneisuuden ja ikärajoittuneisuuden: tapaamme pitää standardina aikuista miestä. Naisten merkitystä on pidetty vähäisenä ja heidän toimiaan on aliarvostettu, mistä syystä he ovat olleet vaarassa jäädä näkymättömiksi arkeologisissa aineistoissa. (Baker 1997: 184–187; Kamp 2001a: 24 viitteineen; Sofaer Derevenski 1994: 10–11, 1997: 193.)

Mary Bakerin (1997: 186–187) mukaan mieskeskeisessä tulkinnassa lapsiin liitetään samoja mielikuvia kuin naisiin: lapset ovat passiivisia, heikkoja, alisteisia, epäloogisia ja ei-julkisia olentoja, joilta puuttuu kaikkinaisen toimijuus, valta ja auktoriteetti. Siksi myös lapset ovat jääneet näkymättömiksi. Maltillisemmän muotolon mukaan käsitys lapsista ei-tärkeinä ja perifeerisinä ”oikeisiin” arkeologisiin kiinnostuksen kohteisiin verrattuna juontaa juurensa omista kulttuurisista käsityksistämme lapsuudesta. Esimerkiksi moderni länsimainen käsitys lapsesta pitkään aikuisesta riippuvaisena, passiivisena ja taloudellisesti tuottamattomana on joidenkin näkemysten mukaan heijastunut kuvaan myös menneisyyden lapsesta. (Baxter 2005: 1–2; Sofaer Derevenski 1994: 8–9.)

Useimpien arveluiden mukaan lasten maailmaan kohdistuvan kiinnostuksen puuttuminen johtuisi kuitenkin siitä, etteivät lapset ja lapsuus ole olleet tärkeitä arkeologisesti mielenkiintoisina pidettyjen kysymysten kannalta, tai että lasten jättämät jäljet materiaaliseen kulttuuriin ja arkeologisten aineistojen muodostumiseen ovat vain vähäisiä ja liian vaikeita havaita. (Baxter 2005: 2; Kamp 2001a: 1–2; Sofaer Derevenski 1994: 8, 10, 1997: 193; Söyrinki-Harmo 1992: 578.)

Mitä annettavaa lasten ja lapsuuden arkeologisella tutkimuksella sitten voi olla, jos aihetta on perinteisesti pidetty epäkiinnostavana? On selvää, että lapset ovat esihistoriallisissa yhteisöissä olleet lukumäärältään merkittävä ryhmä eikä heidän vaikutuksensa arkeologiseen aineistoon ole voinut olla aivan vähäinen. Lasten täytynyt vaikuttaa jollakin tavalla esineistöön, asuinpaikan rakenteisiin, artefaktien levintään ynnä muihin arkeologien tutkimisiin asioihin. (Chamberlain 1997: 249–250; Kamp 2005: 115.) Niinpä lasten huomiotta jättäminen voi johtaa siihen, että arkeologien antamat selitykset havaitsemilleen ilmiöille jäävät vajavaisiksi tai ovat pahimmillaan vääriä.

Lasten tuottamaa arkeologista materiaalia tutkimalla on myös mahdollista saada vihjeitä tavoista, joilla yhteisön perinne välittyy sukupolvelta toiselle. Perinteen

välittymistä tutkittaessa lapsuuden huomioiminen on tärkeää, sillä ympäröivässä maailmassa selviämisen kannalta välttämättömien tietojen, taitojen, normien, uskomusten ja roolien oppiminen tapahtuu pääosin lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa. Arkeologien kannalta teknologian tutkiminen on tässä keskeistä, koska toisin kuin moni muu sosialisatiossa välittyvä perinne, teknologinen tietämys materialisoi-
tuu ja säilyy arkeologien tutkimissa artefakteissa. Voidaan olettaa, että useista arkeologisista aineistoista on löydettävissä myös kädentaitoja vasta opettelevien ihmisten tuottamaa materiaalia. (Baxter 2005: 2–3; Crown 2001: 451, 455, 465; Lillehammer 1989: 102.)

Saviastian valmistustaidon, kuten muidenkin käsityötaitojen, opettelu voi alkaa jo hyvin nuorella iällä. Etnografioista ja arkeologisista aineistoista löytyy tietoja leikki-ikäistenkin (2–6-vuotiaiden) savan käsittelystä ja astioiden valmistuksen opettelusta (Crown 1999, 2001; Donley-Reid 1990; Hayden ja Cannon 1984; Kamp, Timmerman, Lind, Graybill & Natowsky 1999; Kamp 2001b; Sillar 1994). Kirjallisuudessa on toki mainintoja astianvalmistuksen opettelusta vasta aikuisiä-
läkin (Gosselain 1992, 1998; Herbich 1987; Wallaert-Pêtre 2001), joten kaikki aloittelevat kädentaitajat eivät aina ole lapsia. Yleensä kädentaitojen omaksuminen aloitetaan kuitenkin lapsuudessa, varsinkin jos ne täytyy jo hallita aikuisena (Smith 2005: 68).

Saviastian valmistuksessa tarvittavien motoristen taitojen ja materiaalitunte-
muksen omaksuminen on voinut alkaa leikin kautta. Sekä arkeologisissa että et-
nografisissa tutkimuksissa pikkulasten on todettu muovailleen savesta eläin- ja ih-
misfiguureja sekä pieniä astioita. Taitojen vähitellen karttuessa valmistettavien as-
tioiden koko kasvaa ja muotovalikoima runsastuu. (Donley-Reid 1990: 55; Crown
2001: 461–462; Kamp ym. 1999: 314; Kamp 2001b: 435–444; Sillar 1994: 51–52.)
Oppimisprosessin kuluessa lapsi omaksuu uusia käsitteitä, materiaalitietoutta, ta-
buja, normeja ja motorisia taitoja. Kovin pienet lapset eivät vielä hallitse kaikkia
tarvittavia taitoja eivätkä luonnollisesti ole kognitiivisesti samalla tasolla kuin van-
hemmat. Niinpä taitojen oppiminen voi edetä vaiheittain. Aluksi aloitteleva savi-
astian tekijä voi olla mukana avustavissa tehtävissä valmistussekvenssin yksinkertai-
simmista vaiheista kuten veden ja saven hankinnassa, saven puhdistamisessa, sa-
vimassan valmistelussa ja polttopuiden kokoamisessa, ja siirtyä sitten kokeilemaan
itse astian muotoilua ja koristelua. (Crown 1999: 29, 2001: 455–456 viitteinen;
Gosselain 1992: 563–564, 1998: 94; Kamp 2001b: 428–430; Sillar 1994: 51–52;
Wallaert-Pêtre 2001: 484.)

Eri kulttuureissa on havaittu selviä eroja siinä, kuinka muodollista tai ohjattua
tietojen ja taitojen siirtäminen on. Ääripäinä teknologian siirtämisessä sukupolvien
välillä ovat mestari–oppilas-suhde ja normaalien askareiden suorittaminen lasten
läheisyydessä (Kamp 2001a: 13, 2001b: 428–429). Etnografisesti dokumentoiduis-
sa tilanteissa saviastioiden valmistamisen liittyvän perinteen välittymisen on usein
havaittu olevan epämuodollista ja perustuvan ensisijaisesti havainnointiin ja jäljit-
telyyn. Esimerkiksi Pohjois-Amerikan lounaisosien intiaanikansojen parissa tytöt
oppivat valmistamaan astioita suurelta osin havainnoimalla ja imitoimalla äitejään
tai yhteisön muita naispuolisia jäseniä. Suora formaali ohjeistus oli harvinaista.
Aikuiset kyllä kannustivat lapsia antamalla heille savea muovailtavaksi, mutta sen
jälkeen lapset kehittivät taitojaan ensisijaisesti aikuisten työskentelyä seuraten.
(Crown 1999: 29, 2001: 455 viitteinen; Kramer 1996: 9, 14 viitteinen.)

Toisinaan kädentaidon oppiminen edellyttää pitkään kestäväää harjoittelua asian-

tuntevan opettajan tiiviissä ohjauksessa. Saviastian maalauskoristelua tiedetään sekä etnografisten että arkeologisten havaintojen perusteella opetetun ns. haamuviivojen (engl. ghost lines) avulla: aikuinen hahmottelee astian pintaan koristeluaiheita ohuin viivoin, joiden päälle lapsi toistaa kuvion (Crown 2001: 463; DeBoer 1990: 88). Afrikkalaisten etnografisten esimerkkien perusteella astioiden valmistusprosessin opiskelu voi kokonaisuudessaankin olla hyvin ohjattua. Aloittelijoita opetetaan kädestä pitäen, neuvotaan aktiivisesti ja heidän virheitään korjataan, jotta he oppisivat tuottamaan perinteenmukaisia astioita. (Gosselain 1992: 563–564, 1998: 94, 96 fig. 4.7.) Hélène Wallaert-Pêtren (2001: 472) mukaan ajatus siitä, että traditionaalisissa yhteisöissä kädentaitojen oppiminen tapahtuisi aina epämuodollisesti havainnoinnin ja imitoinnin kautta onkin aivan liian yksioikoinen.

Perinteen välittymisen tapa voi osaltaan vaikuttaa aineistoissa havaittavan vaihtelun määrään. Olivier Gosselainin (1992: 572) mukaan astianvalmistuksen tietotaidon välittyminen tiiviissä oppilaan ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa kasvattaa yhteisössä valmistettavien astioiden yhdenmukaisuutta. Jos taas opettelu on epämuodollisempaa ja perustuu enemmän yrityksen ja erehdyksen kautta oppimiseen, yhteisössä tuotettuihin astioihin voi syntyä enemmän vaihtelua. Kysymys on paljolti asenteista: onko olennaista tehdä astiat tietyllä tavalla vai sallitaanko virheitä ja kokeiluja. Tällä tavoin oppimisympäristö voi vaikuttaa myös siihen, miten ja kuinka nopeasti teknologia ja koristelutyyli muuttuvat. (Crown 2001: 464–465; Wallaert-Pêtre 2001: 485, 489.) Näin ollen lasten tuottaman arkeologisen materiaalin huomioiminen voi olla hyödyllistä silloinkin, kun kiinnostuksen kohteena on arkeologien perinteisesti tärkeänä pitämä kysymys kulttuurin muutoksesta.

”Löytääksemme lapsia meidän pitäisi tietää, mitä etsimme”

Otsikon lainauksessa Leena Söyrinki-Harmon (1992: 578) artikkelista kiteytyy hyvin tärkein lasten arkeologiseen tutkimukseen liittyvä ongelma: miten erottaa lasten tuottamaa materiaalia arkeologisista aineistoista? Selkeitä ja vakiintuneita menetelmiä aloittelevan saviastian valmistajan erottamiseen arkeologisesta aineistosta ei toistaiseksi ole olemassa. Lasten valmistamaa keramiikkaa on erotettu aikuisten tekemästä esimerkiksi sormenjälkien perusteella (esim. Kamp ym. 1999; Kamp 2001b), mutta yleisimmin aloittelijoiden tunnistaminen on tehty havainnoimalla tiettyjä piirteitä, jotka voivat kertoa tietojen ja taitojen puutteesta ja viitata siten aloittelijaan (kuva 1). Tällaisia ovat muun muassa epäsymmetriset tai epätavalliset muodot, epätavallinen tai haparoiden toteutettu koristelu, kuhmurainen pinta ja virheet sekoitteenkäytössä, kuivattamisessa tai poltossa (Crown 1999: 31–35, 2001: 452–454; Kamp 2001b: 430–433; Smith 2005: 67–68).

Jotkut näistä piirteistä voivat myös olla ikäsidonniaisia. Esimerkiksi symmetrian käsite avautuu lapselle vasta noin viisivuotiaana; sitä nuorempien lasten muovaamat savihahmot ja astiat tapaavat olla epäsymmetrisiä. Alle 7-vuotiaiden on myös vaikea hallita esimerkiksi koristeaiheiden mittasuhteita. Samoin huonosti toisiinsa liitetyt savivyöt voivat kieliä tekijän olleen lapsi, koska heiltä puuttuu tarvittava sormivoima. Taidoissa esiintyy kuitenkin yksilöllisiä eroja, joten ei voida yleistää, että lasten valmistamat astiat olisivat aina teknisesti huonolaatuisia tai että kaikki laadultaan

Taitotaso

aloitteleva tekijä

pieni astia
nipistelytekniikka kömpelö vyöhyketekniikka
epäsymmetrinen
seinämän paksuus ja reunan leveys vaihtelevat
pinta karkeasti tai ei lainkaan viimeistelty
kuivumiskutistumisesta johtuvia halkeamia

taitava tekijä

kookas astia
vyöhyketekniikka
symmetrinen
tasainen seinämän paksuus ja reunan leveys
pinta siloitettu tasaiseksi
ei kuivumiskutistumisesta johtuvia halkeamia

Kuva 1. Taidoiltaan eritasoisten henkilöiden valmistamien astioiden tunnusomaiset piirteet. Sovellettu Suomen olosuhteisiin sopivaksi Kampin (2001b: 413 figure 1) esittämän kuvan pohjalta.

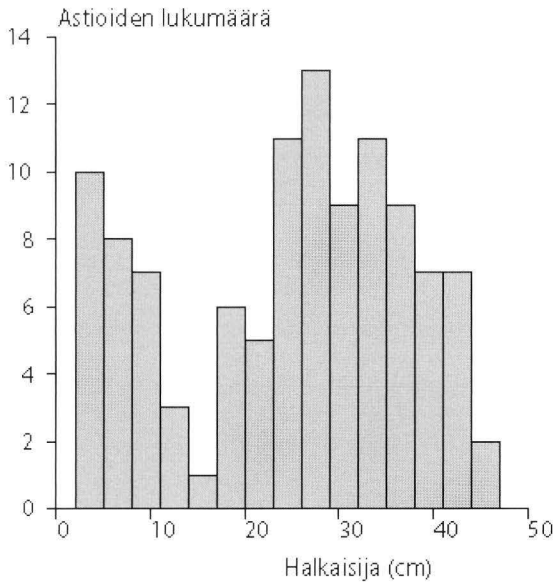
kehnot astiat olisivat lasten tai muiden aloittelevien valmistajien tekemiä. (Crown 1999: 25–26, 31–35, 2001: 452–455; Kamp 2001b: 430–433.)

Tärkeänä kriteerinä voidaan pitää myös astian kokoa, sillä ihmisten, joiden motoriset kyvyt eivät vielä ole harjaantuneet, on helpompi tehdä pieniä astioita kuin taitoa vaativampia kookkaampia astioita. Astian pieni koko voi osaltaan kertoa myös lapselle annetun savikimpaleen koosta (Smith 2005: 68). Kaikki pienet astiat eivät kuitenkaan ole lasten valmistamia eivätkä toisaalta kaikki isot astiat ole välttämättä aikuisen valmistamia (Kamp 2001b: 435, 438, 442). Esineen – tässä tapauksessa saviastian – pieni koko ei siis yksinään ole riittävä kriteeri, mutta yhdistettynä edellä esiteltuihin piirteisiin kokoa voidaan käyttää yhtenä perusteena erotettaessa aineistoista lasten valmistamia astioita.

Lasten valmistamat astiat Vihin aineistossa

Rääkkylän Vihi 1 on laaja kivikautinen asuinpaikka Pohjois-Karjalassa muinaisen Suursaimaan rantaterassilla. Asuinpaikan löysi Petro Pesonen vuonna 1996, ja seuraavana vuonna keskeisimmällä asuinpaikka-alueella tehtiin arkeologiset kaivaukset hänen johdolla. Silloin tutkittiin kahta osittain maahan kaivetun asumuksen jäännöistä sekä niiden viereistä pienempää painannetta. Kaivauksissa saatiin talteen varsin runsas, pääosin tyyppillisen kampakeraamiikan aikaan ajoittuva löytöaineisto (KM 30460), jota on käsitelty nyt jo useissa tutkimuksissa (Pesonen 1998, 2000; Manninen, Tallavaara & Hertell 2003; Tallavaara 2005, 2007; Varonen 2007).

Vihin keramiikka-aineisto on hyvin suuri: kaivausalueilta otettiin talteen yhteensä n. 200 kg (48 000 kpl) saviastian paloja. Astioiden reunapalojen perusteella aineistosta on mahdollista erottaa 147 eri astiaa, joihin kuuluviksi olen määritellyt painon mukaan puolet (106 kg / 5221 kpl) paloista. Loput astianpaloista ovat suu-

Kuva 2. Vihin astioiden suun halkaisijan jakauma. Astian suun halkaisijan mittaamisesta ks. Varonen 2007: 60-61.

rinnaksi osaksi niin pieniä, että niiden liittäminen johonkin mainituista astioista ei ollut mahdollista (Varonen 2007).

Tarkasteltaessa astioiden suun halkaisijan jakaumaa (kuva 2) havaitaan, että jakauma on kaksihuippuinen. Suurin osa astioista on keskikokoisia tai suuria (halkaisijaltaan yli 15 cm), mutta aineistossa on myös selvästi erottuva ryhmä pienempiä astioita (29 kpl). Pienten astioiden joukossa on puolestaan 17 astiaa, jotka olen edellä esitettyjen kriteerien perusteella tulkinnut saviastian valmistustaitoa vasta opettelevien, todennäköisimmin siis lasten valmistamiksi.

Tämä joukko poikkeaa muista aineiston astioista monella tapaa. Kooltaan (suun halkaisija 2.5–9.5 cm) ne ovat keskimäärin vielä pienempiä kuin aineiston muut pienet astiat (6–13 cm). Muodoiltaan ne ovat usein epäsymmetrisiä, valtaosa yhdestä savimöykystä nipistelemällä tehtyjä, pinnoiltaan ja muodonannoltaan viimeistelemättömiä. Joissakin astioissa näkyy pienten sormien jättämiä painaumuksia. Kuivumiskutistumisesta aiheutuneita halkeamia esiintyy paljon. (Taulukko 1, kuvat 3-4.)

Muodonannon haparoinnista kertoo hyvin esimerkiksi astioiden reunan epäsymmetrisyys, jota voidaan havainnollistaa reunan leveyden variaatiokerroimen¹ avulla. Aineistoa läpikäydessä jokaisen astian reunanpäällisen leveydestä otettiin useita mittoja eri kohdista astian suuaukkoa, jolloin voitiin määrittää kunkin astian keskimääräinen reunan leveys sekä leveyden hajonta. Näistä lasketun variaatiokerroimen avulla on mahdollista vertailla erikokoisten astioiden reunan leveyden vaihtelua: mitä suurempi variaatiokerroin on, sitä enemmän reunan leveys vaihtelee. Kuvasta 5 näkyy, kuinka lasten tekemiksi tulkittujen astioiden reunan leveyden variaatiokerroimet ovat suurempia kuin isojen tai muiden pienten astioiden.

Koska olen tulkinnut lasten tai muiden aloittelevien valmistajien tekemiksi vain varmimmat tapaukset, on hyvin mahdollista, että myös osa muista pienistä astioista olisi lasten tai muiden aloittelijoiden tekemiä. Toisaalta näiden muiden pienten astioiden joukossa on taidokkaasti tehtyjä ja hyvin viimeisteltyjä astioita, jotka eivät

¹ V = hajonta/keskiarvo.

varmastikaan ole lasten tekemiä. Myös joissakin isoissa astioissa esiintyy eräitä yllämainittuja aloittelijan tuotannon merkkejä, kuten kuivumiskutistumisesta aiheutuneita halkeamia, mutta kokonaisuutena tarkastellen tällaiset astiat eivät vaikuta saviastianvalmistustaitoa vasta opettelevan henkilön tekemiltä.

Eräs isokokoisempi astia on kuitenkin todennäköisesti vielä opetteluvaiheessa olevan henkilön tekemä. Välttämättä tekijä ei kuitenkaan ole lapsi. Astiassa on joitakin piirteitä, jotka viittaavat siihen, ettei sen valmistaja ole vielä täysin hallinnut saviastianvalmistuksen taitoa. Kyseessä on vyöhyketekniikalla tehty keskikokoinen astia, jonka halkaisijaa oli mahdoton mitata tarkasti reunan epäsäännöllisestä kaaresta johtuen. Paitsi reunan kaarevuus, myös sen leveys vaihtelee huomattavasti (kuva 6). Astian savimassaan on jäänyt melko runsaasti isokokoisia pyöreitä kiviä, mikä viittaa joko siihen, ettei sekoitteena käytettyä hiekkaa ollut seulottu tai savesa olleita epäpuhtauksia poistettu. Paikoin savivöiden liitossaumatkin ovat jääneet

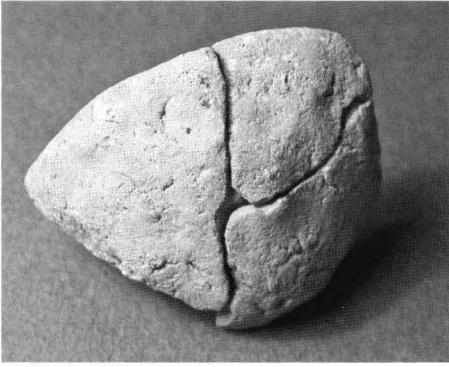

Kuva 3. Lasten tekemien astioiden reunapaloja. Paloissa näkyy sormien jättämiä painaumuksia ja kuivumiskutistumisesta aiheuttamia halkeamia. Vasemmalta ylärivissä KM 30460: 6704, 2884, keskellä 6124, 4641, alarivissä 6278, 5855. Kuva: Museovirasto / István Bolgár.

Taulukko 1. Vihin astioiden ominaisuuksia.

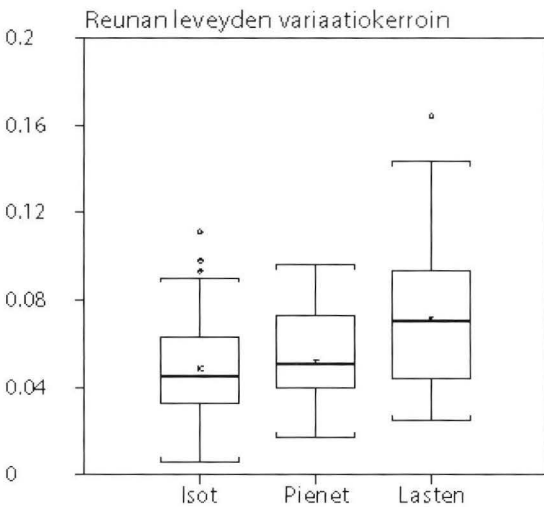
Muuttuja	Lasten astiat	Muut pienet astiat	Isot astiat
Suun halkaisija (cm)			
keskiarvo	4.97	9.67	31.20
hajonta	1.92	2.51	7.40
N	16	12	81
Reunan leveys (mm)			
keskiarvo	5.45	7.87	14.29
hajonta	1.85	1.62	2.53
N	17	12	118
Seinämän paksuus (mm)			
keskiarvo	5.68	7.54	10.39
hajonta	1.76	1.40	1.76
N	17	12	117
Savimassassa sekoitetta (%)¹			
	64.7	100.0	100.0
N	17	12	118
Valmistustekniikka (%)¹			
vyöhyketekniikka	12.5	25.0	100.0
nipistelytekniikka	87.5	75.0	0.0
N	16	4	46
Reunanpäällisen muoto (%)¹			
tasainen	17.6	66.7	42.4
sisään viisto	17.6	16.7	46.6
pyöreä	64.7	16.7	11.0
N	17	12	118
Reunan paksunevuus (%)¹			
tasapaksu	100.0	91.7	38.1
paksunnos sisäänpäin	0.0	8.3	53.4
paksunnos sisään- ja ulospäin	0.0	0.0	8.5
N	17	12	118
Ulkopinta tasoitettu (%)^{1,2}			
	29.4	81.8	98.2
N	17	12	118
Koristeltu (%)¹			
reunanpäällinen	23.5	66.7	84.0
kylki	41.2	75.0	99.2
N	17	12	118
¹ Prosenttia astioista (N).			
² Kaavittu/pyyhitty tai siloitettu tasaiseksi.			

Kuva 4. Puolikas pikkukupista, jonka suun halkaisija on n. 4 cm. KM 30460:6476.

Kuva: Meri Varonen.

Kuva 5. Lasten valmistamiksi tulkitujen, muiden pienten astioiden ja isojen astioiden reunan leveyden variaatiokertoimien jakaumat. Kerroin on sitä pienempi mitä tasaisempaa reunan leveys on onnistuttu pitämään. Isot = keskikokoiset ja isot astiat (N=118); Pienet = muut pienet astiat (N=12); Lasten = lasten tekemiksi tulkitut astiat (N=17). Mannin–Whitneyn-testillä tehtyjen parittaisten vertailujen perusteella isot ja lasten tekemät astiat poikkeavat toisistaan ($U=615$, $p=0.0050$) ja melkein myös muut pienet ja lasten tekemät astiat ($U=70$, $p=0.0782$). Isot ja muut pienet astiat eivät poikkeavat toisistaan ($U=652$, $p=0.3262$).

tasoittamatta. Astian koristelu on kuitenkin melko täsmällisesti tehty, joskin kuosi koostuu yksinkertaisista leimarivien ja kuopparivien ja -kerrosten aiheista ja on väljästi toteutettu. Puutteistaan huolimatta astiaa ei ole artikkelissa esitetyissä taulukoissa ja kuvioissa luettu lasten astioiden joukkoon.

Pääasiassa lasten valmistamiksi astioiksi tulkitut astiat ovat koristelemattomia ja jos koristelua on tehty, on se tavallisesti aiheeltaan ja elementeiltaan yksinkertaista (kuva 7). Poikkeuksena on astia kuvassa 8, jonka tekijä on koristellut astiansa viidellä, mahdollisesti jopa kuudella erilaisella elementillä. Astian valmistaja on esimerkiksi kokeillut reunanpäälliseen kahta eri leimasinta. Koristeluvalineita ei tietystikään ole tarvinnut olla kovin monta, jos sen eri päillä tai reunoilla on saanut aikaiseksi erilaisia painanteita. Koristelu niin kyljessä kuin reunanpäällisessäkin on toteutettu lähinnä epämääräisin elementein: röpelöpohjaisiin leimoihin, epäsäännöllisiin kuoppiin ja pistoihin. Vain reunanpäällisessä esiintyvä katkelmallinen leima voi olla kampaleimasimella tehty. Tämä saattaa kertoa siitä, ettei tekijällä ole ollut käytös-

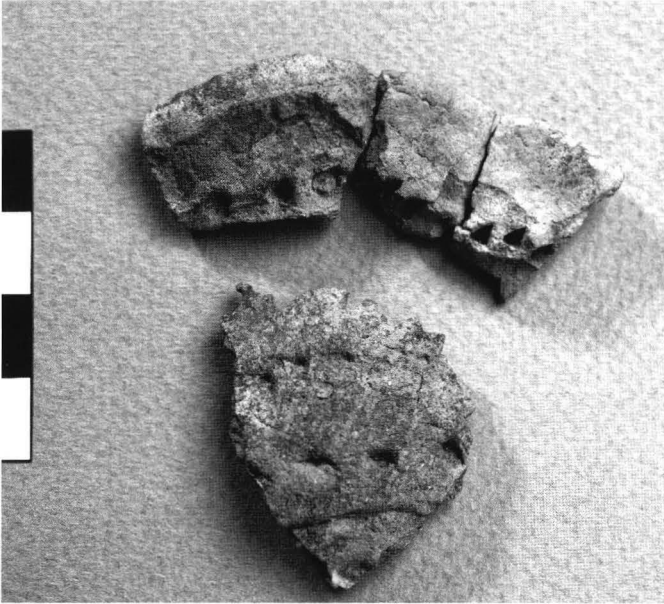
Kuva 6. Näin huomattava reunan leveyden vaihtelu kertonee harjaantumattomuudesta astian valmistuksessa. Kaaren pituus n. 9.5 cm. Vasemmalta KM 30460: 3285, 250.
Kuva: Museovirasto / István Bolgár.

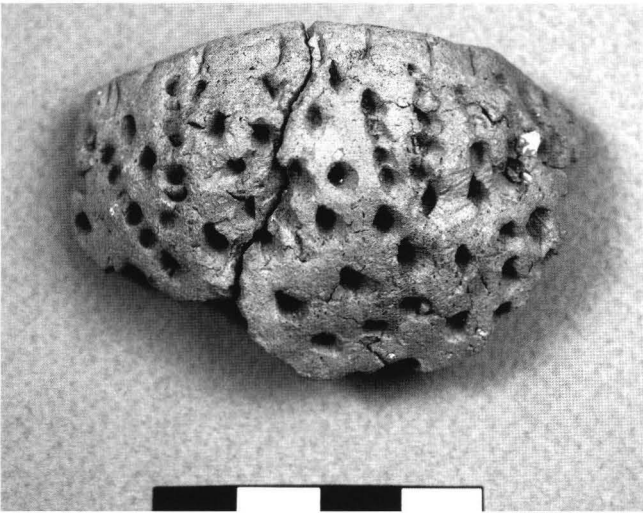
Kuva 7. Koristelua reunapaloissa KM 30460: 3724, 3767, 3855. Vasemmanpuoleinen astia on halkaisijaltaan n. 4 cm ja oikeanpuoleinen n. 3 cm.
Kuva: Museovirasto / István Bolgár.

sään varsinaisia koristeluvälineitä, vaan hän on käyttänyt koristeluvälineinä mitä on käsiinsä sattunut saamaan.

Toinen hyvä esimerkki lapsen tekemästä astiasta on astia kuvassa 9. Se on halkaisijaltaan noin 6 cm, paksuseinäinen pyöreäpohjainen astia, jonka massassa näkyy vähäinen määrä hiekkaa. Sekä astian reuna että kylki on koristeltu. Reunan päällyksen tekijä on koristellut tekemällä siihen rivin painanteita kynnellään. Rivin kynsipainanteita hän on tehnyt myös kyljen ylimmäksi koristeluvyöhykkeeksi. Alempi osa kyljestä ja pohja on täytetty pistomaisin kuopin. Kuoppien painosuunnat eri osissa astiaa vaihtelevat siten, että puikkoa vaikuttaa painetun niin alhaalta kuin molemmilta sivuiltakin päin. Tämänkaltainen tuikkiminen viittaisi enemmänkin siihen, että tekijä on pistellyt kuoppia kylkeen epäjärjestelmällisesti, kuin että hän olisi pyörittänyt astiaa käsissään sitä mukaa kun kylkisivujen koristelu on valmistunut. Kiinnostava yksityiskohta astian koristelussa on sen yläosassa olevat muutamat lyhyet, 4–5 pistomaisesta kuopasta muodostuvat pystysuuntaiset rivit. Mitä ilmeisim-

Kuva 8. Vyöhykkeellistä koristelua monenlaisin elementein toteutettuna. Tämä sekoitteeton, vyöhyketekniikalla valmistettu astia on halkaisijaltaan noin 8.5 cm. Ylärivissä vasemmalta KM 30460: 4083, 5984, 5866, alhaalla 6006. Kuva: Museo-
virasto / István Bolgár.

Kuva 9. Kuvan astian reunanpäällinen ja kyljen yläosa on koristeltu kynsipain-
antein. Astian kyljessä näkyy myös pistomaisin kuopin tehtyjä kampaleima-
jäljitelmiä. Vasemmalta KM 30460: 5124, 5121. Kuva: Museovirasto / István
Bolgár.

min pieni saviastian valmistaja on yrittänyt saada aikaiseksi kampaleiman näköisiä
painanteita.

Edellä kuvaillun astian valmistajalla on selvästikin jo ollut jonkinlainen käsitys siitä, millainen on ”oikeaoppinen” astia, mutta hän ei ole vielä osannut toteuttaa sitä. Hän on nähnyt kampaleimasimen painanteita astioissa ja jonkun käyttävän sellaista astian koristeluun, mutta mainitun astian tekijällä itsellään ei ole ollut käytössä kampaleimasinta. Hänen voi myös ajatella havainneen, että lähes aina taitajien tekemien astioiden reunanpäällinen ja kyljen ylin osa on koristeltu leimarivein. Sellaiset hänkin on omaan astiaansa tehnyt, tosin oikeaoppisen leimasimen puuttuessa sormillaan. Tekijän on siis täytynyt pärjätä ilman ”oikeita” koristeluvälineitä, hyödynnettävä kynsiään ja jotakin tikkua kuoppien ja kampaleimajäljittelmien tekemiseen.

Johtopäätökset

Lasten valmistamien astioiden olemassaolo Vihin aineistossa osoittaa sen, että lapsille annettiin sekoitteetonta ja sekoitetta sisältävää savea muovaviljavaksi. Leikin ohessa lapset saivat näin tuntumaa saven ominaisuuksiin ja tulivat harjoittaneeksi astian valmistuksessa tarvittavia motorisia taitoja. Aloittelevien tekijöiden käten töiden polttaminen kertoo, että heidän aikaansaannoksiaan lienee myös arvostettu.

Vihin lastenkin valmistamissa astioissa voidaan nähdä eritasoisten tekijöiden tuotteita. Joidenkin tekijöiden taidot olivat harjaantuneet jo siinä määrin, että he olivat ryhtyneet opettelemaan sitä muotoilutekniikkaa – vyöhyketekniikkaa – jota käytettiin kaikkien isojen astioiden valmistamisessa. Näin ollen yksi heidän teknologisen identiteettinsä tärkeimmistä osasista oli jo alkanut muotoutua. Astian muotoilutekniikkaan kun liittyy syvälle lihaskuistiin juurtuvia motorisia tapoja, jotka eivät omaksumisen jälkeen hevin muutu (Gosselain 1998; 2000).

Se, ettei Vihissä eläneillä lapsilla ollut käytössään täysin oikeaoppisia välineitä eikä esimerkiksi koristelun toteutus vaikuta kovinkaan ohjatulta, viittaisi mielestäni siihen, etteivät yhteisön opetusmenetelmät olleet jäykän muodollisia. Pikemminkin oppiminen tapahtui ainakin alkuvaiheessa havainnoinnin, imitoinnin ja kokeilun kautta.

Tässä yhteydessä on syytä tuoda esiin myös se, etteivät selvästi kokeneemmatkaan Vihin saviastian valmistajat ole aina onnistuneet koristelussa virheettömästi (Varonen 2007: 94). Tämä puolestaan voi kertoa, ettei ”hyväksyttävä suoritus” edellyttänyt täydellistä, virheetöntä onnistumista. Vihin aineistossa ei myöskään ole kahta koristelultaan täysin identtistä astiaa. Vaikka astioiden ulkonäkö noudattaa kampakeraamista perinnettä, on aineisto sisäisesti melko heterogeeninen. Kaikki nämä mainitut tekijät; saviastian valmistusperinteen suhteellisen vapaamuotoinen oppiminen, virheiden salliminen ja koristelussa havaittu vaihtelu, saattavatkin liittyä toisiinsa ja kertoa Vihissä eläneen yhteisön asenteista saviastian valmistusperinnettä kohtaan.

Koska vastaavanlaista tutkimusta lasten valmistamista astioista ei Suomessa ole toistaiseksi tehty, havaintojen merkitystä on vielä vaikea ymmärtää. On kuitenkin vaikea uskoa, että Vihin aineisto lasten valmistamine astioineen olisi kovin poikkeuksellinen kampakeraamisessa kontekstissa. Jatkossa olisikin houkuttelevaa vertailla eri alueilta peräisin oleviin ja myös eriaikaisiin asuinpaikka-aineistoihin kuuluvia lasten astioita. Edellytyksenä tälle kuitenkin on, että aineistoissa varmasti olevia lapsien tekemiä astioita ryhdytään aktiivisemmin tunnistamaan ja tuomaan esille.

- Baker, Mary 1997. Invisibility as a symptom of gender categories in archaeology. Jenny Moore & Eleanor Scott (toim.) *Invisible people and processes. Writing gender and childhood into European archaeology*. Leicester University Press, 183–191.
- Baxter, Jane Eva 2005. Introduction. The archaeology of childhood context. *Archaeological Papers of the American Anthropological Association* 15 (1), 1–9.
- Chamberlain, Andrew T. 1997. Commentary: Missing stages of life – towards the perception of children in archaeology. Jenny Moore & Eleanor Scott (toim.) *Invisible people and processes. Writing gender and childhood into European archaeology*. Leicester University Press, 248–250.
- Crown, Patricia L. 1999. Socialization in American Southwest Pottery Decoration. James M. Skibo & Gary M. Feinman (toim.) *Pottery and people. A dynamic interaction*. The University of Utah Press, 25–43.
- Crown, Patricia L. 2001. Learning to make pottery in the prehispanic American Southwest. *Journal of Anthropological Research* 57, 451–469.
- DeBoer, Warren R. 1990. Interaction, imitation, and communication as expressed in style: the Ucayali experience. Margaret W. Conkey & Christine A. Hastorf (toim.) *The uses of style in archaeology*. Cambridge University Press, 82–104.
- Donley-Reid, Linda W. 1990. The power of Swahili porcelain, beads and pottery. *Archaeological Papers of the American Anthropological Association* 2 (1), 47–59.
- Gosselain, Olivier P. 1992. Technology and style: Potters and pottery among Bafia of Cameroon. *Man* 27 (3), 559–586.
- Gosselain, Olivier P. 1998. Social and technical identity in a clay crystal ball. Miriam T. Stark (toim.) *The archaeology of social boundaries*. Smithsonian Institution Press, 78–106.
- Gosselain, Olivier P. 2000. Materializing identities: an African perspective *Journal of Archaeological Method and Theory* 7 (3), 187–217.
- Hayden, Brian & Cannon, Aubrey 1984: Interaction inferences in archaeology and learning frameworks of the Maya. *Journal of Anthropological Archaeology* 3 (4), 325–367.
- Herbich, Ingrid 1987. Learning patterns, potter interaction and ceramic style among the Luo of Kenya. *The African Archaeological Review* 5, 193–204.
- Hertell, Esa & Manninen, Mikael A. 2005. Räväsens kvartsmaterial. Helena Edgren (toim.) *Finskt Museum* 2002, 84–100.
- Huurre, Matti 1998. *Kivikauden Suomi*. Otava.
- Kamp, Kathryn A., Timmerman, Nichole, Lind, Gregg, Graybill, Jules & Natowsky, Ian 1999. Discovering childhood. Using fingerprints to find children in the archaeological record. *American Antiquity* 64 (2), 309–315.
- Kamp, Kathryn A. 2001a. Where have all the children gone? The archaeology of childhood. *Journal of Archaeological Method and Theory* 8 (1), 1–34.
- Kamp, Kathryn A. 2001b. Prehistoric children working and playing. A Southwestern case study in learning ceramics. *Journal of Anthropological Research* 57, 427–450.
- Kamp, Kathryn A. 2005. Dominant discourses; lived experiences. Studying the archaeology of children and childhood. *Archaeological Papers of the American Anthropological Association* 15 (1), 115–122.
- Knutsson, Kjell 1983. Barn, finns dom? *Fjölnir* 2 (1), 8–11.
- Kramer, Barbara 1996. *Nampeyo and her pottery*. The University of Arizona Press.
- Lillehammer, Grete 1989. A child is born. The child's world in an archaeological perspective. *Norwegian Archaeological Review* 22 (2), 89–105.

- Lillehammer, Grete 2000. The world of children. Joanna Sofaer Derevenski (toim.) *Children and material culture*. Routledge, 17–26.
- Luoto, Kirsi 2004. Lasten leikki ja lelut keskiajalla – esimerkkejä Turun arkeologisista leulöydöistä. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) *Leikin pikkujättiläinen*. WSOY, 408–416.
- Manninen, Mikael A., Tallavaara, Miikka & Hertell, Esa 2003. Subneolithic bifaces and flint assemblages in Finland. Outlining the history of research and future questions. Christoffer Samuelsson & Niklas Ytterberg (toim.) *Uniting Sea. Stone Age societies in the Baltic Sea region. Occasional Papers in Archaeology* 33, 161–179.
- Pesonen, Petro 1998. Vihi – kampakeraaminen asuinpaikka Rääkkylässä. *Muinaistutkija* 1/1998, 23–30.
- Pesonen, Petro 2000. Zoomorphic clay figurines from two Stone Age sites in Rääkkylä, North Karelia. *Muinaisaja teadus* 8, 181–191.
- Purhonen, Paula & Miettinen, Tiina 2006. *Elämää kivikauden Suomessa*. Museovirasto.
- Sillar, Bill 1994. Playing with God. Cultural perceptions of children, play and miniatures in the Andes. *Archaeological Review from Cambridge* 13 (2), 47–63.
- Smith, Patricia E. 2005. Children and ceramic innovation. A study in the archaeology of children. *Archaeological Papers of the American Anthropological Association* 15 (1), 6576.
- Sofaer Derevenski, Joanna 1994. Where are the children? Accessing children in the past. *Archaeological Review from Cambridge* 13 (2), 720.
- Sofaer Derevenski, Joanna 1997: Engendering children, engendering archaeology. Jenny Moore & Eleanor Scott (toim.) *Invisible people and processes. Writing gender and childhood into European archaeology*. Leicester University Press, 192202.
- Söyrinki-Harmo, Leena 1992. Unohdetut vai kadonneet? Lapset rautakautisessa aineistossa. Kyösti Julku (toim.) Suomen varhaishistoria. *Studia Historica Septentrionalia* 21, 577–586.
- Tallavaara, Miikka 2005. Arkeologisen kiviaineiston nodulianalyysi. Sovellusesimerkki Rääkkylän Vihin kampakeraamisen ajan asuinpaikan piikivimateriaaliin. *Muinaistutkija* 2/2005, 14–23.
- Tallavaara, Miikka 2007. Vihiä teknologisista strategioista. Tutkimus Rääkkylän Vihin kampakeraamisen ajan asuinpaikan piikivi- ja kvartsiaineistoista. Pro gradu -tutkielma. Luettavissa Helsingin yliopiston E-thesis-palvelussa osoitteessa <http://ethesis.helsinki.fi/>.
- Wallaert-Pêtre, Hélène 2001. Learning how to make the right pots. Apprenticeship strategies and material culture, a case study in handmade pottery from Cameroon. *Journal of Anthropological Research* 57, 471–493.
- Varonen, Meri 2007. Valinnan vapautta kulttuurin kehyksissä. Saviastian valmistusprosessi ja sen muutos Rääkkylän Vihin kampakeraamisen ajan asuinpaikalla. Pro gradu -tutkielma. Luettavissa Helsingin yliopiston E-thesis-palvelussa osoitteessa <http://ethesis.helsinki.fi/>.
- Ylönen-Peltonen, Raija 1999: Ristiretkiaikaiset ruumishaudat lasten aseman kuvastajina. *Muinaistutkija* 1/1999, 16–23.